

A tanulók kollektív beállítódásának vizsgálata tanulmányi feladatok közös megoldása során

A hazai szakirodalomban az utóbbi évtizedben több elemzést olvastunk a kollektívizmusról. A fogalom tartalmát legteljesebben talán a nevelési programok bontották ki. Ezek tettek kísérletet a kollektívizmus életkoronként változó tartalmának leírására.

„A kollektivitás lényege – írja Hunyadyné – a közösséghez való viszonyulás és az a tevékenység, amelyben a viszonyulás kifejeződik.”⁷

„Kollektívizmuson a személyiség viszonylag tartós beállítódását értjük, amely különböző szituációkban változatos viselkedésre vezet” – írja ugyanott.⁷

A kollektivitás fogalma így meglehetősen tág. Pedig egyáltalán nem közömbös, amikor a kollektívizmusról mint a nevelés céljáról szólnak, hogy milyen az egyén közösséghez való viszonyulásának, tartós beállítódásának minősége. A szociálpszichológia sokat foglalkozott a kérdéssel. A kollektívizmus lényeges alkotó elemei azok az értékelő jellegű ismeretek, amelyeket a gyermek a közösségről és annak tagjairól szerez. Ezért beszélünk a közösséghez való viszonyulás formálásakor a közös dolgokról, közösen kitűzött célokról, amelyek alakítják a hagyományokat, mert ebben az összefüggésben válik rendkívül jelentőssé a társak magatartásának együttes értékelése. Ugyanis a kollektív beállítódásnak és az értékeléssel átszőtt ismereteknek ez a szoros összefüggése felhívja a figyelmet a közösségi nevelés egyik lényeges kérdésére: a közösségi életfolyamatok *tudatosításának* fontosságára.¹¹ Ennek fokozatai: 1. a verbális szint (mondja, de nem tudatosan teszi), 2. amikor az egyén képes magát a viszonyulást tudatosítani. Tehát nemcsak ismeri és értékeli a közösséget, és nemcsak részt vesz a kollektív tevékenységében, hanem azt *tudatosan* is teszi. Azaz képes kritikusan szemlélni társai, sőt saját maga viszonyát is a közösséghez, és ezt a helyes irányban változtatni. A tanulók magatartásváltozásainak beállítódásformáló hatását vizsgáltam, a tanulmányi feladat közös megoldása során.

A vizsgálat két csoportban folyt:

A *kísérleti csoportban* olyan cselekvésszituációt szerveztem, amelynek során a tanulók kis csoportokban kollektívan oldottak meg tanulmányi feladatokat, vagyis csoportmunkában dolgoztak. *Minden alkalommal a feladat elvégzéséhez, a közösségi szempontokat kiemelő tanári tudatosítás csatlakozott.* Kiemeltem a közösségi szempontból értékes tapasztalatszerzési lehetőségeket, az együttműködéshez szükséges tulajdonságokra, a közös munka során kíváncsiság magatartásra irányítottam a figyelmet.

A *kontrollcsoportban a közösségi szempontból értékes tapasztalatokhoz nem párosult tanári tudatosítás.* Ebben a csoportban a tudatosító tevékenység teljesítményközpontú volt, az egész vizsgálat folyamán csak a *feladatmegoldás eredményességét állítottam a középpontba.* A csoport tevékenységét is csak a feladat eredményessége alapján értékeltem, a csoporton belül az egyes csoporttagok magatartását a feladatmegoldáshoz való hozzáállás alapján minősítettem.

A tanulók kollektív beállítódásának alakulását azon mértem le, hogyan változik a közös feladatok megoldásában a tanulók részvételi színvonala. Ezt a kollektivitás egyik leglényegesebb mutatójának tekintettem.

A vizsgálat lényege az volt, hogy a csoportok együttműködése konfliktusos vagy konfliktusmentes-e?

Azon belül vizsgáltam, hogy a csoporttagok magatartására az alkalmazkodás, ellenállás vagy elszigetelődés jellemző-e. Továbbá kontrollként alkalmaztam a kérdőíves felmérést és a szociometriai vizsgálatot.

Az elemzés során az együttműködés és a közös feladat megoldásában való részvétel színvonala szerint, a munkacsoportok különböző kategóriáit lehetett megállapítani:

- a) *Voltak konfliktusmentes, eredményesen működő csoportok.* Ezekre jellemző, hogy a csoporttagok ellenállás nélkül elfogadták a kooperáció követelményeit, alkalmazkodtak hozzá, és maximális intenzitással kapcsolódtak be a közös feladatok megoldásába.
- b) *Volt konfliktusos, eredményesen működő csoport is.* Ebben a csoportban a csoporttagok nem tudtak kellően alkalmazkodni egymáshoz, ebből következően konfliktusok keletkeztek. Ez megmutatkozott a közös feladat megoldásában való részvétel színvonalának változásában.
- c) *A konfliktusos, eredménytelennek nevezhető csoportban* az egyes tanulók nem tudták, de nem is törekedtek elfogadni a kooperáció eredményeit. A kiégett konfliktusok nyomán érezhető volt, hogy az itt szereshető tapasztalatok nevelőhatása olyan csekély volt, hogy az egyes tagok ellenállása nem szűnt meg, sőt tapasztalható volt az elszigetelődés is. A csoporttagok nagy része nem vett részt a közös feladatok megoldásában, a többiek részvétele sem volt egyenletes.
- d) *A konfliktusmentes, eredménytelenül működő csoportokban* az együttműködés során a konfliktusok nem robbantak ki, de a közös feladattal szemben a csoport közömbös maradt. A feladatot csak egy tanuló végezte el, a többiek nem vettek részt a munkában.

A csoportok összehasonlítva a következő képet mutatták:

Csoportosítás	A csoportmunka kollektív szempontú tudatosítással: Kísérleti osztály	A csoportmunka teljesítményközpontú tudatosítással: Kontrollosztály
Konfliktusmentes, eredményes csoport aránya:	65 ⁰ / ₀	0 ⁰ / ₀
Konfliktusos, eredményes csoport aránya:	23 ⁰ / ₀	27 ⁰ / ₀
Konfliktusos, eredménytelen csoport aránya:	12 ⁰ / ₀	27 ⁰ / ₀
Konfliktusmentes, eredménytelen csoport aránya:	0 ⁰ / ₀	46 ⁰ / ₀

Az adatok azt igazolták – amelyhez a szakirodalomban is megtalálható az erre vonatkozó hipotézis –, hogy a tudatosításnak jelentős szerepe van a meghatározott erkölcsi szükségletek és az ezeknek megfelelő cselekvési készenlét, vagyis a beállítódás kialakításában.

Ezt igazolják a kísérleti csoport adatai is, melyek szerint a tapasztalatszerzési folyamatokat adekvátan kiegészítő tanári tudatosítás észrevehetően meggyorsíthatja

a beállítódásképződést. Ez kitűnik abból is, hogy szembetűnően magas annak a munkacsoportnak a %-aránya, amely minden ellenállás és zökkenő nélkül fogadta a kooperáció követelményeit, és annak alapján vette ki részét a feladat megoldásából.

A kontrollcsoport negatív oldalról bizonyította, hogy a kollektivitás irányába mutató tapasztalatok nem kaptak megfelelő támogatást tudatosítás formájában, hanem csak egyoldalú teljesítményközpontú tudatosítás folyt, amely nem segítette elő a kollektív beállítódás kialakulását. A kontrollcsoport csoporttagjainak nagy többsége csak kisebb-nagyobb konfliktusok árán volt hajlandó eleget tenni az együttműködés követelményeinek, és részt venni a feladatvégzésben. Voltak, akik közömbösek maradtak a követelményekkel szemben. A kísérlet azt igazolta, hogy az ilyen jellegű tudatosítás hiánya akadály a kollektivitás szempontjából értékes tapasztalatok helyes értelmezésének.

SZAKIRODALOM

- [1] *Ágoston György*: Az emberi sokoldalúság marxista eszménye. A szocialista személyiség nevelése és a közösség. A Magyar Pedagógiai Társaság Kiadványa, Bp. 1970.
- [2] *Bábosik István-M. Nádas Mária*: A tanulók kollektív magatartási sajátosságainak vizsgálata a természetes pedagógiai szituációban. Magyar Pedagógia 1971. 1-2.
- [3] *Bábosik István-M. Nádas Mária*: A tapasztalatszerzés és a tudatosítás szerepe a kollektív beállítódás formálásában. A szocialista személyiség nevelése és a közösség. A Magyar Pedagógiai Társaság kiadványa. Bp. 1970.
- [4] A beállítódás pszichológiája. Szerk.: dr. Molnár István. Akadémiai Kiadó, Bp. 1971.
- [5] *Dorst, Werner*: A beállítódásra való nevelés néhány aktuális pedagógiai problémája. A beállítódás időszerű kérdése. Acta Pedagogica Debrecina sorozat 48, Debrecen, 1973.
- [6] *Duró Lajos*: A személyiség erkölcsi tulajdonságainak és interperszonális kapcsolatainak néhány összefüggése. Magyar Pszichológiai Szemle, 1972/2. sz.
- [7] *Hunyady Györgyné*: A közösségek empirikus vizsgálata a nevelésméleti kutatásban. Pedagógiai Szemle, 1972/2. sz.
- [8] *Hunyady Györgyné*: Attitűdskála a közösségi beállítódás mérésére, Pedagógiai Szemle, 1973/6. sz.
- [9] *Hunyady Györgyné*: Az osztályközösség szerkezete és a közösségi beállítódás összefüggése. Bp. 1973. (Kandidátusi értekezés.)
- [10] *Kelemen László*: Pedagógiai pszichológia. Tk., Bp. 1981.
- [11] *Mérei Ferenc*: A közösségek rejtett hálózata. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Bp. 1971.
- [12] *Pataki Ferenc-Solymosi M.*: A csoportjelenségek pszichológiája. Szöveggyűjtemény. Tk., Bp. 1974.
- [13] *Rubinstein Sz.*: Az általános pszichológia alapjai I-II. Akadémiai Kiadó, Bp. 1961.
- [14] *Vorwerg M.*: A közösség szociálpszichológiai vizsgálata. Tk., Bp. 1973.

DR. FARKAS KATALIN-DR. KRIZSÁN JÁNOSNÉ
Szeged-Békéscsaba

A nagyszülőkkel való együttműködés lehetőségéről

„Én nagyon szeretem a nagymamámat. Ő már 71 éves. Nekem mindig főz ebédet. Segít a háztartásban, az almaszedésben, a takarításban, az elmosogatásban. Nagyon szerény. Ha anyuéknak kevés a pénzük, mindig ad kölcsön. Soha nem unatkozik, mindig segít valamit. A nyugdíja nem sok, de megvan vele. Soha nem panaszkodik... Attól függetlenül, hogy hány éves, nem látszik rajta, hogy öreg. Sokkal fiatalabbnak látszik, mint valójában... Ő is nagyon szeret engem. Esténként elbeszélgetünk. Apu nem nagyon kedveli, de azért megvan vele... Nagymamám férje már régen meghalt.